Emotional-Social Competence Affecting the Experience of Cyberbullying-Victimization among Iranian High School Students

Atefeh Abdollahnejad: B.A. student of social work, department of social work, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran. atefeh1376sarab@gmail.com

Masoomeh Maarefvand*: Associate professor, department of social work, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran. arammaref@gmail.com

Maryam Latifian: Ph.D. of social work, department of social work, University of Social Welfare And Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran. maryam.latifian.1993@gmail.com

Abstract

Introduction: In today's world, bullying has taken on a new form known as cyberbullying. Similar to traditional bullying, cyberbullying can have severe consequences on its victims. Therefore, with the widespread availability of technology, especially among adolescents, there is a greater need than ever to investigate the causes of victimization and the reasons behind this type of bullying. The primary objectives of this study were to examine the correlation between emotional-social competence and bullying in cyberspace and to investigate the relationship between emotional-social competence and cyber victimization.

Methods: This study was both cross-sectional and correlational in nature. The statistical population included all male and female high school students in their first and second years of the academic year 1398-1399 throughout the country. The sampling was done using the snowball method. To gather data, the Antoniadou Cyber Bullying Experience Questionnaire (CBEVQ) and Zhou and J Emotional-Social Competence Questionnaire (SCEQ) were used. The data was analyzed using SPSS25 software along with the Spearman, Mann-Whitney U, and Kruskal-Wallis statistical tests.

Results: In this research, a total of one-thousand, one-hundred-seven students participated, and fifty-one and nine-tenths percent of them were boys. The participants had a mean age of fifteen and sixty-six hundredths, and the largest group was second-year high school students, accounting for sixty-two and six-tenths of the total. The study found that there is a significant relationship between emotional and social competence and bullying and victimization in cyberspace. Among the five components of emotional-social competence, four of them, including self-awareness, self-management, relationship management, and responsible decision-making, showed a significant relationship with bullying and victimization in cyberspace. However, the component of social awareness did not show a significant relationship. The study also found that there was no difference based on gender in the discussion of bullying and victimization.

Conclusions: Due to the rise in the use of communication tools during the COVID-19 pandemic, adolescents are now at a higher risk of injuries than ever before, due to technological advancements. The findings of this research align with previous studies and indicate that emotional-social competence is a critical factor in cyberbullying behavior and cyber victimization among high school students in Iran.

Keywords

Cyber Bullying, Cyber Victim, Emotional Competence, Social Competence

*Corresponding Author

Study Type: Original
Received: 25 Apr 2021
Accepted: 23 Oct 2023

Please cite this article as follows: Abdollahnejad A, Maarefvand M, and Latifian M. Emotional-social competence affecting the experience of cyberbullying-victimization among Iranian high school students. Quarterly Journal of Social Work. 2023; 11 (4); 44-52

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

شایستگی هیجانی-اجتماعی موثر در تجربه قلدری-قربانی مجازی در بین دانش‌آموزان متوسطه ایرانی

عاطفه عبداله نژاد: دانشجوی کارشناسی مددکاری اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران. atefeh1376sarab@gmail.com

معصومه معارف‌وند*: دانشیار، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران. arammaref@gmail.com

مریم لطیفیان: دکتری مددکاری اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران. maryam.latifian.1993@gmail.com

واژگان کلیدی

قلدری مجازی، قربانی مجازی، شایستگی هیجانی، شایستگی اجتماعی

* نویسنده مسوول

نوع مطالعه: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۲

چکیده

مقدمه: در جهان امروزی قلدری شکل جدیدی به خود گرفته است که از آن تحت عنوان قلدری مجازی یاد می‌شود. قلدری مجازی همانند نوع سنتی قلدری می‌تواند اثرات مخربی بر روی قربانیان خود ایجاد کند. لذا با پیشرفت تکنولوژی و در اختیار بودن آن توسط عموم مردم و خصوصا نوجوانان نیاز به بررسی دلایل انجام این نوع از قلدری و علل قربانی شدن در این فضا بیش از پیش احساس می‌شود. بنابراین هدف پژوهش بررسی رابطه شایستگی هیجانی-اجتماعی موثر در تجربه قلدری-قربانی مجازی در بین دانش‌آموزان متوسطه بود.

روش: این پژوهش مقطعی و از نوع همبستگی بود. جامعه‌آماری را کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول و دوره دوم سال تحصیلی۱۳۹۹-۱۳۹۸ در سراسر کشور تشکیل دادند. شرکت‌کننده به شیوه گلوله‌برفی انجام گرفت. به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های تجربه قلدری-قربانی مجازی آنتیادوCBEVQ و پرسشنامه شایستگی هیجانی -اجتماعی زو و جیSCEQ استفاده شد. داده‌ها با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS25 و آزمون‌های آماری اسپیرمن، یو من ویتنی و کروسکال والیس مورد تحلیل قرار گرفتند.

نتایج: تعداد یک هزار و یکصد و هفت دانش‌آموز در این مطالعه شرکت کردند که پنجاه و یک ممیز نه دهم درصد آن‌ها پسر بودند. میانگین سنی شرکت‌کنندگان پانزده ممیز شصت و شش صدم بود. دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم شصت و دو ممیز شش دهم درصد بیشترین فراوانی را داشتند. یافته‌ها نشان داد رابطه معناداری بین شایستگی هیجانی-اجتماعی و قلدری کردن و قربانی شدن در فضای مجازی وجود دارد. در بررسی پنج مولفه شایستگی هیجانی-اجتماعی نیز چهار مورد از آن یعنی خودآگاهی، خودمدیریتی، مدیریت رابطه و تصمیم‌گیری مسوولانه با قلدری کردن و قربانی شدن در فضای مجازی رابطه معنادار داشت و مولفه آگاهی اجتماعی رابطه معناداری نشان نداد. همچنین در بحث قلدری کردن و قربانی شدن تفاوتی بر اساس جنسیت وجود نداشت.

بحث و نتیجه‌گیری: با توجه به پیشرفت تکنولوژی و استفاده بیش از حد از وسایل ارتباطی در دوره همه‌گیری کووید۱۹، نوجوانان بیشتر از گذشته در معرض آسیب‌های آن قرار دارند. یافته‌های این پژوهش به نتایج تحقیقات پیشین نزدیک بود؛ بنابراین به‌نظر می‌رسد شایستگی هیجانی-اجتماعی به‌عنوان عاملی موثر در انجام رفتار قلدری مجازی و همچنین قربانی مجازی در بین دانش‌آموزان متوسطه ایرانی است.

نحوه استناد به مقاله: عاطفه عبداله نژاد، معصومه معارف‌وند و مریم لطیفیان. شایستگی هیجانی-اجتماعی موثر در تجربه قلدری-قربانی مجازی در بین دانش‌آموزان متوسطه ایرانی. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۴۰۱؛ ۱۱ (۴): ۴۴-۵۲

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

مقدمه

جهان مدرن در بسیاری موارد محصولاتی را به بازار می‌آورد که هر چند هدفشان آرامش انسان و کاهش رنج و مرارت‌های روحی و جسمی او است، اما در عمل، مشکلات نوینی را برای وی به بار می‌آورد.[۱] با توجه به رشد سریع تکنولوژی و دسترسی کودکان و نوجوانان به وسایل ارتباطی از قبیل تلفن همراه، تبلت، رایانه و... قلدری مجازی به‌عنوان شیوه نوین قلدری رو به گسترش بوده و قلدری از حالت فیزیکی به‌صورت مجازی درآمده است. افراد قلدر در قرن بیست و یک برای آزار رساندن و زورگویی نسبت به دیگران از شیوه‌های جدیدتری چون مزاحمت‌های تلفنی یا نشر تصاویر یا مطالب غیرواقعی درباره آن‌ها در محیط مجازی می‌پردازند. این نوع اخیر قلدری، تحت عنوان قلدری مجازی نیز مصطلح است و اعمال یکسری رفتارهای عمدی و تکرار شونده آزاردهنده از طریق کامپیوتر، تلفن و دیگر وسایل الکترونیکی را در بر می‌گیرد.[۱] تعمدی بودن، تکراری بودن و آسیب‌رسان و آزاردهنده بودن، از جمله وجوه مشترک قلدری غیرسنتی با نوع سنتی آن است. اما آنچه که قلدری سنتی و مجازی را از هم متمایز می‌سازد ، ماهیت تغییر یافته ارتباطات و تعاملات نوجوانان با یکدیگر به‌سبب استفاده فزاینده آنان از تکنولوژی جدید است.[۲] هویت ناشناس در قلدری مجازی منجر به تعادل نابرابر قدرت بین فرد قلدر و فرد قربانی می‌شود و تاثیرات مخرب بیشتری نسبت به قلدری سنتی به‌ویژه در مدرسه دارد، اگرچه این خطر برای همه دانش‌آموزان یکسان نیست. بسیاری از مواردی که باعث می‌شود نوجوانان مورد هدف زورگیری‌ها در دنیای واقعی شوند، عواملی نظیر فقر، معلولیت، عضو یک گروه اقلیت بودن و... است. هرچه تفاوت فرد با سایرین بیشتر باشد، احتمال این‌که در معرض این مشکل قرارگیرد، بیشتر است. در بیشتر مواقع در زورگویی‌های مجازی سخت می‌توان زورگو و هدف را از هم جدا کرد و تشخیص داد. در بسیاری از رفتارهای سواستفاده‌گرایانه که در روابط افراد در دنیای واقعی شکل گرفته، ممکن است به‌تدریج در فضای مجازی نیز به واقعیت نزدیک شود. متاسفانه، نوجوانان اغلب اثرات زورگیری آنلاین را کوچک شمرده و عوارض احتمالی آن را دست کم می‌شمارند. یکی از دلایلی که باعث می‌شود زورگیری آنلاین نسبت به نوع واقعی آن از خطرات بیشتری برخوردار باشد این است که در زورگیری آنلاین طیف کثیری از افراد ، شاهد آن هستند و یا حتی با آن همکاری کرده و جوی را به‌وجود می‌آورند که شخص نمی‌تواند تشخیص دهد از چه کسی باید بترسد. همچنین تکنولوژی فعلی که دسترسی‌ها را تسهیل و بیشتر کرده است، این فرصت را به آنان داده تا در هر زمان و هر لحظه برای ترساندن و ارعاب آنلاین دسترسی داشته باشند. به‌نظر می‌رسد وقتی شایستگی هیجانی-اجتماعی فرد اندک باشد، خطر قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی نیز افزایش می‌یابد. اگرچه بزرگترها می‌خواهند به نوجوانان کمک کنند اما بسیاری از آن‌ها احساس می‌کنند که به اندازه کافی در این زمینه آگاهی ندارند و از مهارت‌های لازم برای مراقبت از نوجوانان در فضای مجازی برخوردار نیستند.

در زمینه میزان شیوع قلدری تحقیقات زیادی انجام شده، اما نتایج در این زمینه کاملا متفاوت است و باعث می‌شود به سختی دریافت چه تعداد از افراد از این مشکل رنج می‌برند.[۳] در بین محققانی که فقط به قلدری مجازی پرداخته‌اند این آمار بین پنج ممیز سه دهم درصد تا سی و یک ممیز پنج دهم درصد در نوسان است.[٤و٥] در بین پژوهشگرانی که فقط به قربانی مجازی اشاره می‌کنند، بین دو ممیز دو دهم درصد تا پنجاه و شش ممیز دو دهم درصد در نوسان است.[٦] این تفاوت‌ها در تحقیقاتی که هم قلدری مجازی و هم قربانی مجازی را در نظر می‌گیرند نیز یافت می‌شود. اگرچه شیوع قلدری سنتی در میان پسران بیش از دختران گزارش شده است،[۳] اما تحقیقات تفاوتی را در احتمال بروز قلدری مجازی در میان دختران و پسران نوجوان گزارش نکرده‌اند. یافته‌های پژوهش بیرامی و همکاران[۲] در جامعه محدود به دختران دوره راهنمایی مدارس دولتی شهر تبریز حاکی از آن است که بیش از نیمی از دانش‌آموزان دوره راهنمایی در طی یک ماه حداقل یکبار ارتکاب قلدری سنتی پنجاه و پنج ممیز دو دهم درصد و یا مجازی پنجاه و چهار ممیز نه دهم درصد را در رفتار خود گزارش کرده‌اند. در برخی تحقیقات نیز اگرچه میزان شیوع قلدری مجازی از سوی عاملان و قربانیان آن کمتر گزارش شده است، ولی آمار شاهدان قلدری، خلاف آن را نشان می‌دهد. برای مثال در مطالعه ییلماز۲۰۱۱ قلدران و قربانیان قلدری در میان دانش‌آموزان به‌ترتیب برابر با شش ممیز چهار دهم درصد و هفده ممیز نه دهم درصد گزارش شده است، اما بیست و پنج ممیز نه دهم درصد شرکت‌کنندگان در پژوهش اظهار داشتند که فردی را می‌شناسند که قربانی قلدری مجازی بوده و چهل و پنج ممیز هفت دهم درصد آنان گزارش کرده‌اند که شاهد قلدری مجازی بوده‌اند.[۷] نتایج تحقیقات

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

پیشین نیز موید آن است که شیوع قلدری در هر دو شکل سنتی و مجازی آن برای دختران در سال‌های هفتم و هشتم تحصیل بیشتر می‌شود.[۲] دراکثرمطالعات پیشین بیشترین توجه به عواقب پس از قلدری مجازی بوده است.[۱۰-۸] اکثر پژوهش‌ها موضوع قلدری سنتی و قلدری مجازی را در کنار هم و به‌صورت مقایسه‌ای بررسی کرده‌اند و به قلدری مجازی به‌عنوان یکی از انواع قلدری پرداخته‌اند.[۱۱] همچنین مطالعات، بیشتر در جامعه‌آماری کوچک و یک جنسیتی بررسی شده است.[۲،۱۲و۱۳]

بر اساس نظریه ذهن، حالات ذهنی افراد نسبت به خود و دیگران پیش بینی‌کننده رفتارهای بعدی آن‌ها است. برای تعامل دو سویه با دیگران و درک آن‌ها لازم است که فرد بداند دیگران چگونه فکر می‌کنند و چه احساسی دارند. قلدری کردن به روش مجازی با درنظر گرفتن گمنامی اشخاص در آن به‌عنوان یک رفتار آسیب‌زا و قربانی شدن عده‌ای از افراد در آن می‌تواند ناشی از درک نکردن حالات ذهنی و باورها در خود و دیگری و آگاه نبودن فرد قلدر از احساسات، ترس‌ها و ناامیدی‌های ایجاد شده در دیگری باشد. از سوی دیگر ممکن است فرد قربانی درک روشنی از امیال و اهداف فرد قلدر نداشته باشد.

با شیوع ویروس کووید۱۹ در جهان و همچنین در ایران زندگی همه مردم تحت‌تاثیر قرار گرفت. تحصیل و آموزش دانش‌آموزان ایرانی نیز از حضوری به غیرحضوری تغییر شکل داد و تقریبا تمام دانش‌آموزانی که به امکانات تحصیل از راه دور دسترسی داشتند زمان بیشتری را در فضای مجازی گذراندند. به‌دلیل فقدان بسترسازی از قبل و نبود آموزش‌ها و شیوه‌های درست استفاده از فضای مذکور، مشکلات و خطرات خصوصا برای دانش‌آموزان بیشتر شد و پرداختن به آن را بیشترضروری ساخت. در نتیجه هدف پژوهش بررسی رابطه شایستگی هیجانی-اجتماعی موثر در تجربه قلدری-قربانی مجازی در بین دانش‌آموزان متوسطه بود.

روش

پژوهش پیشرو مقطعی و از نوع همبستگی بود. جامعه‌آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوره اول و متوسطه دوره دوم ایرانی معادل شش میلیون و یکصد و هفده هزار و هفده نفر که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ مشغول به تحصیل بودند تشکیل داده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول جوامع نامتناهی $n=\frac{\sigma^2 z^2_{\frac{1-a}{2}}}{d^2}$ ، هفتصد و ده نفر به‌دست آمد. کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوره اول و دوم که در بازه سنی دوازده تا هجده سال قرار داشتند و در سال تحصیلی۱۳۹۹-۱۳۹۸ در دبیرستان‌های ایران مشغول به تحصیل بودند و از حداقل توانایی لازم جهت پاسخگویی به پرسشنامه آنلاین برخوردار بودند، می‌توانستند در مطالعه شرکت کنند. به‌دلیل استفاده از پرسشنامه آنلاین از روش شرکت‌کننده گلوله‌برفی به‌عنوان یکی از انواع شرکت‌کننده‌های غیراحتمالی استفاده گردید.

ابزار پژوهش

برای جمع‌آوری اطلاعات علاوه بر سوالات مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نظیر جنسیت، سن، استان محل سکونت، پایه تحصیلی و رشته تحصیلی از پرسشنامه‌های تجربه قلدری-قربانی آنتیادو و همکارانCBEVQ و شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموزان زو و جیSCEQ استفاده شد.

پرسشنامه تجربه قلدری-قربانی مجازی آنتیادو و همکارانCBEVQ[۱۴]: این پرسشنامه توسط آنتیادو و همکاران۲۰۱۶ به‌منظور بررسی تجربه قلدری مجازی یا قربانی مجازی در بین نوجوانان طراحی و اعتباریابی شده است. شیوه نمره‌گذاری این پرسشنامه به‌صورت طیف لیکرتی پنج درجه‌ای از یک برابر هرگز، دو برابر یک یا دوبار، سه گاهی اوقات، چهار اکثر اوقات و پنج هر روز می‌باشد. این پرسشنامه دارای دو عامل قربانی مجازی و قلدری مجازی است و هر عامل دارای دوازده سوال است. همچنین این پرسشنامه رفتار قلدری و قربانی مجازی را از بعد مستقیم و غیرمستقیم می‌سنجد. سوالات یک، شش، هشت، ده و دوازده عامل تجربه قلدری-قربانی مجازی مستقیم را می‌سنجد که شامل: -تخریب و سواستفاده از اموال، به‌طور مثال آیا عمدا برای کسی، فایل دارای محتویات ویرویسی فرستاده‌اید؟ -قلدری-قربانی مجازی کلامی، به‌طور مثال آیا پیامی برای کسی فرستاده‌اید تا او را تحقیر کنید و یا خصمانه با او صحبت کنید؟ -تهدید، به‌طور مثال آیا پیامی برای کسی فرستاده‌اید تا او را تهدید کنید؟. سوالات دو، سه، پنج، هفت و نه قلدری-قربانی مجازی را از بعد

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

غیرمستقیم می‌سنجد که شامل: -محرومیت اجتماعی، به‌طور مثال آیا تابه‌حال کسی در اینترنت چیزهای بدی راجع به شما گفته است تا به این وسیله دوستانتان را مجاب کند که از دوستی با شما دست بکشند، شما را بلاک کنند و یا از شما تنفر پیدا کنند؟ -بدنام‌سازی، به‌طور مثال آیا تابه‌حال کسی از طریق تلفن همراه یا اینترنت به دیگران پیام فرستاده است که بخواهد شما را مسخره کند، از شما بدگویی کند و یا چیزهایی در مورد شما بگوید که واقعیت ندارد؟ -وانمودسازی، به‌طور مثال آیا تابه‌حال از طریق تلفن همراه یا اینترنت به کسی پیام فرستاده‌اید که وانمود کنید شخص دیگری هستید تا با او بدرفتاری کنید؟

نتایج تحلیل عاملی تاییدی در پژوهش بشرپور و زردی[۳] که به بررسی روایی و پایایی این پرسشنامه در جامعه ایرانی پرداخته‌اند نشان داد که همانند نتایج پژوهش آنتیادو مدل پرسشنامهCBVEQ از برازندگی و تناسب نسبتا مناسبی برخوردار است؛ چرا که شاخص‌هایCFI با مقدارنود و دو صدم، NFI با مقدار نود و یک صدم، شاخصNNFI با مقدارهشتاد و نه صدم و شاخصRMSEA با مقدار هفتاد و یک هزارم نشان می‌دهد که مدل اندازه‌گیری تجربه قلدری-قربانی مجازی، برازندگی و روایی سازه مطلوبی دارد.

پرسشنامه شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموزان زو و جی SCEQ[۱۵]: پرسشنامه بیست و پنج سوالی با پنج مولفه خودآگاهی، آگاهی اجتماعی، خود مدیریتی، مدیریت رابطه و تصمیم‌گیری مسوولانه زو و جی۲۰۱۲ که در دانشگاه سنگاپور برای دانش‌آموزان دبیرستانی تهیه گردیده است. این پرسشنامه دارای توانایی شناسایی دانش‌آموزان با توانایی بالا و پایین شایستگی هیجانی-اجتماعی است. نحوه نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرتی شش درجه‌ای است از یک کاملا مخالفم تا شش کاملا موافقم امتیازدهی شده است. نتایج پژوهش امامقلی‌وند و همکاران در جامعه ایرانی[۱۶] برای بررسی روایی و پایایی این پرسشنامه، نشان می‌دهد ضرایب آلفای کرونباخ در زیر مقیاس‌های آن بین هفتاد و هفت صدم تا هشتاد صدم است. اعتبار پرسشنامه نیز از طریق بازآزمایی، هشتاد و شش صدم که در سطحP<۰/۰۰۱ معنی‌دار به‌دست آمده است. همچنین برای تعیین روایی، نتایج تحلیل عاملی تاییدی موید این است که ساختار پرسشنامه برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد و بنابراین نتایج روایی و پایایی به فرهنگ اصلی نزدیک است.

پرسشنامه‌ها به‌صورت آنلاین با بهره‌گیری از امکانات پرس‌لاین در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت و پس از جمع‌آوری داده‌ها، با استفاده از نرم‌افزار SPSS25 تحلیل شد. مشخصات دموگرافیک، با بهره‌گیری از شاخص‌های میانگین، انحراف معیار، تعداد و درصد توصیف شدند. برای تحلیل داده‌ها نیز جهت قضاوت در مورد فرضیات پژوهش با توجه به غیرنرمال بودن توزیع داده‌ها به تناسب از آزمون‌های ناپارامتریک، اسپیرمن، یومن‌ویتنی و کروسکال والیس استفاده گردید.

به‌منظور رعایت ملاحظات اخلاقی در پژوهش، پس از شناسایی اعضای واجد شرایط، در ابتدای پرسشنامه رضایت آگاهانه از ایشان اخذ گردید. تنها کسانی می‌توانستند پرسشنامه را تکمیل و ارسال نمایند که فرم رضایت آگاهانه را به‌صورت آنلاین تایید می‌کردند. همچنین شرکت‌کنندگان در هر مرحله از پاسخگویی اختیار داشتند از پژوهش خارج شوند.

یافته‌ها

شاخص‌های توصیفی مربوط به متغیرهای جمعیت‌شناختی در جدول شماره یک مشخص شده است. میانگین سنی شرکت‌کنندگان در پژوهش پانزده ممیز شصت و شش صدم بود. بیشترین تعداد شرکت‌کنندگان به‌ترتیب از استان‌های تهران، کرمان و خراسان رضوی بودند. میانگین قربانی مجازی، قلدری مجازی و شایستگی هیجانی-اجتماعی به‌ترتیب شانزده ممیز شصت و پنج صدم، چهارده ممیز هجده صدم و یکصد و هشت ممیز هفتاد و دو صدم به‌دست آمد. به‌همین ترتیب انحراف معیار برای این سه متغیر، پنج ممیز سی و سه صدم، چهار ممیز یازده صدم و هجده ممیز هشتاد و سه صدم گزارش شد. بر همین اساس میانگین دو متغیر قلدری مجازی و قربانی مجازی تفاوت زیادی را نشان نمی‌دهد. نمره گزارش شده متغیر شایستگی هیجانی-اجتماعی بیانگر بالا بودن نسبی میزان این عامل در بین شرکت‌کنندگان است.

جهت بررسی توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده گردید و در نهایت با توجه به این‌کهsig<۰/۰۵ گزارش شد توزیع داده‌ها غیرنرمال بود. برای بررسی هر کدام از فرضیه‌ها به تناسب از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شد.

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

جدول(۱) ویژگی‌های شرکت‌کنندگان در مطالعه

متغیرها		فراوانی	درصد	میانگین و انحراف معیار
سن (سال)	۱۲	۶۲	۵/۶	۱۵/۱±۶۶/۷۳
	۱۳	۸۴	۷/۶	
	۱۴	۱۴۱	۱۲/۷	
	۱۵	۱۷۸	۱۶/۱	
	۱۶	۲۴۷	۲۲/۳	
	۱۷	۲۰۳	۱۸/۳	
	۱۸	۱۹۲	۱۷/۳	
استان * *منطقه ۱ (آذربایجان‌شرقی، آذربایجان‌غربی، اردبیل)، منطقه ۲ (گلستان، گیلان، مازندران)، منطقه ۳ (خراسان جنوبی، خراسان‌رضوی، خراسان شمالی، سمنان)، منطقه ۴ (ایلام، کردستان، کرمانشاه، همدان)، منطقه ۵ (البرز، تهران، زنجان، قزوین، قم، مرکزی)، منطقه ۶ (خوزستان، لرستان)، منطقه ۷ (اصفهان، کهکیلویه و بویراحمد، یزد)، منطقه ۸ (بوشهر، چهارمحال و بختیاری، فارس)، منطقه ۹ (سیستان و بلوچستان، کرمان، هرمزگان) [۱۷]	منطقه ۱	۸۴	۷/۵	
	منطقه ۲	۸۵	۷/۶	
	منطقه ۳	۱۲۲	۱۱	
	منطقه ۴	۷۰	۶/۳	
	منطقه ۵	۲۹۱	۲۶/۴	
	منطقه ۶	۸۸	۸	
	منطقه ۷	۷۰	۶/۳	
	منطقه ۸	۹۳	۸/۴	
	منطقه ۹	۲۰۴	۱۸/۵	
پایه تحصیلی	متوسطه دوره اول	۴۱۴	۳۷/۴	
	متوسطه دوره دوم	۶۹۳	۶۲/۶	
رشته تحصیلی	تجربی	۲۴۸	۲۲/۴	
	ریاضی فیزیک	۱۲۴	۱۱/۲	
	انسانی	۲۱۳	۱۹/۲	
	فنی و حرفه‌ای	۶۲	۵/۶	
	کار و دانش	۴۰	۳/۶	
	معارف	۶	۰/۵	
	بدون انتخاب رشته	۴۱۴	۳۷/۴	
قلدری سایبری	دختر	۵۳۲	۴۸/۱	۱۴/۴±۱۸/۱۱
	پسر	۵۷۵	۵۱/۹	
قربانی سایبری	دختر	۵۳۲	۴۸/۱	۱۶/۵±۶۵/۳۳
	پسر	۵۷۵	۵۱/۹	
شایستگی هیجانی-اجتماعی	دختر	۵۳۲	۴۸/۱	۱۰۸/۱۸±۷۲/۸۳
	پسر	۵۷۵	۵۱/۹	
جمع کل		۱۱۰۷	۱۰۰	

جدول(۲۲) رابطه سن و مولفه‌های شایستگی هیجانی-اجتماعی با قربانی سایبری و قلدری سایبری

متغیر مستقل	مقدار ضریب اسپیرمن					
	قربانی سایبری	سطح معناداری	قلدری سایبری	سطح معناداری	شایستگی هیجانی-اجتماعی	سطح معناداری
سن	۰/۱۳۲	P<۰/۰۰۱	۰/۱۳۴	P<۰/۰۰۱	۰/۰۵۹	۰/۰۵۲
شایستگی هیجانی-اجتماعی	-۰/۱۶۹	P<۰/۰۰۱	-۰/۲۲۹	P<۰/۰۰۱		
خودآگاهی	-۰/۱۸۹	P<۰/۰۰۱	-۰/۲۴۰	P<۰/۰۰۱		
آگاهی اجتماعی	۰/۰۲۰	۰/۵۰۴	۰/۰۳۸	۰/۲۰۵		
خود مدیریتی	-۰/۱۵۵	P<۰/۰۰۱	-۰/۱۵۵	P<۰/۰۰۱		
مدیریت رابطه	-۰/۱۴۶	P<۰/۰۰۱	-۰/۲۲۰	P<۰/۰۰۱		
تصمیم‌گیری مسوولانه	-۰/۲۰۴	P<۰/۰۰۱	-۰/۲۵۸	P<۰/۰۰۱		

مطابق آنچه در جدول شماره دو گزارش شده است، بین شایستگی هیجانی-اجتماعی، خودآگاهی، خود مدیریتی، مدیریت رابطه و تصمیم‌گیری مسوولانه با قلدری مجازی و قربانی مجازی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول(۳) رابطه جنسیت و پایه تحصیلی شرکت‌کنندگان با قربانی سایبری، قلدری سایبری و شایستگی هیجانی-اجتماعی

متغیر مستقل	گروه‌ها	تعداد	قربانی سایبری			قلدری سایبری			شایستگی هیجانی - اجتماعی		
			میانگین رتبه	سطح معناداری	نمره آزمون	میانگین رتبه	سطح معناداری	نمره آزمون	میانگین رتبه	سطح معناداری	نمره آزمون
جنسیت	دختر	۵۳۲	۵۶۰/۷	۰/۴۹۹	۱۴۹	۵۴۳/۵	۰/۲۶۶	۱۴۷	۵۶۵/۲	۰/۲۶۱	۱۴۶
	پسر	۵۷۵	۵۴۹/۷			۵۶۳/۷			۵۴۳/۶		
پایه تحصیلی	هفتم	۱۲۹	۴۷۹/۷۲	۰/۰۱۵		۴۸۱/۰۴	۰/۰۰۱		۴۷۸/۷۷	۰/۰۰۱	
	هشتم	۱۲۳	۵۳۱/۰۷			۵۱۵/۵۴			۴۹۹/۶۹		
	نهم	۱۶۲	۵۲۷/۳۸			۵۶۶/۸۹			۵۹۳/۴۱		
	دهم	۲۴۸	۵۶۰/۱۱			۵۳۱/۰۳			۵۵۲/۴۰		
	یازدهم	۲۱۴	۵۸۸/۴۱			۵۸۲/۸۰			۶۱۱/۰۵		
	دوازدهم	۲۳۱	۵۸۷/۹۲			۶۰۴/۱۷			۵۴۶/۱۶		

این رابطه‌ها یک رابطه معکوس است، به‌عبارتی با افزایش هر یک از متغیرهای مستقل میزان قربانی شدن مجازی و یا انجام قلدری مجازی کاهش می‌یابد. سن تنها متغیری بوده که رابطه معنادار و مستقیم با قربانی مجازی و قلدری مجازی نشان داد. مقدار ضریب اسپیرمن به‌ترتیب برای هرکدام صد و سی و دو هزارم و صد و سی و چهار هزارم و سطح معناداری $P<0/001$ گزارش شد، یعنی با افزایش سن میزان قربانی شدن و قلدری مجازی نیز افزایش می‌یابد. مولفه آگاهی اجتماعی رابطه معناداری با قربانی مجازی و قلدری مجازی نشان نداد. همچنین مقدار ضریب اسپیرمن برای عامل شایستگی هیجانی-اجتماعی پنجاه و نه هزارم به‌دست آمد و با توجه به سطح معناداری پنجاه و دو هزارم رابطه‌ای بین متغیر سن و شایستگی هیجانی-اجتماعی مشاهده نگردید.

به‌منظور بررسی تفاوت بین دختران و پسران در خصوص سه متغیر اصلی پژوهش قلدری مجازی، قربانی مجازی و شایستگی هیجانی-اجتماعی از آزمون یو من ویتنی استفاده گردید. طبق اطلاعات مندرج در جدول شماره سه و با توجه به سطح معناداری هر یک از گویه‌ها، تفاوت معناداری بین هیچ یک از آن‌ها مشاهده نشد. متغیر جنسیت تاثیری در قربانی مجازی، قلدری مجازی و شایستگی هیجانی-اجتماعی نداشت. نتایج آزمون کروسکال والیس نشان داد که بین پایه‌تحصیلی شرکت‌کنندگان و هر سه متغیر قربانی مجازی، قلدری مجازی و شایستگی هیجانی-اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف کلی از پژوهش حاضر، بررسی رابطه میان شایستگی هیجانی ـ اجتماعی و قلدری ـ قربانی مجازی بود که در سال ۱۳۹۹ انجام شد. یک هزار و یکصد و هفت دانش‌آموز از سراسر کشور دراین پژوهش حضور داشتند. دانش‌آموزان پسر، پنجاه و یک ممیز نه دهم درصد کل شرکت‌کنندگان را به خود اختصاص دادند. تعداد دانش‌آموزان پایه‌های تحصیلی متوسطه دوره دوم با مجموع شصت و دو ممیز شش دهم درصد بیشتر از متوسطه دوره اول بود و اکثر آن‌ها دانش‌آموزان کلاس

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

دهم و رشته تجربی بودند. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد، چهار مولفه خودآگاهی، خود مدیریتی، مدیریت رابطه و تصمیم‌گیری مسوولانه رابطه معناداری با متغیر قربانی مجازی و قلدری مجازی دارند و در مورد مولفه آگاهی اجتماعی رابطه معناداری با قربانی مجازی و قلدری مجازی وجود نداشت. به‌طور کلی بین نمره کل به‌دست آمده از پرسشنامه شایستگی هیجانی-اجتماعی با نمره کل به‌دست آمده برای پرسشنامه قلدری-قربانی مجازی رابطه معنادار مشاهده شد.

نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش جمعی از محققان گروه روانشناسی و انسان‌شناسی دانشکده تربیت معلم دانشگاه اسپانیا۲۰۱۹ در زمینه تجزیه و تحلیل عوامل روانی اجتماعی و زمینه‌ساز قلدری مجازی هم‌راستا است.[۱۸] در هردو پژوهش هیچ تفاوتی از نظر جنسیت در میزان قربانی شدن در فضای مجازی یافت نشد. همان‌طور که سعدی پور۱۳۹٤ نیز تاکید کرده است، زورگویی و قلدری نه تنها از فضای فیزیکی به مجازی منتقل شده، بلکه شدت آن نیز افزایش یافته است و جدایی فیزیکی متجاوز و قربانی تضمین کننده پایان اعمال آزاردهنده نیست.[۱۰] احمدپور و عباس‌تبار۱۳۹٦ معتقدند گرایش به خشونت و همدلی در انجام قلدری مجازی نقش ایفا می‌کنند. بر اساس مبنای نظری این پژوهش یعنی نظریه ذهن، آگاهی دانش‌آموزان از حالات روانی و اهداف خود و درک امیال و اهداف دیگران پیش‌بینی‌کننده عملکرد و رفتارهای بعدی ایشان است. شایستگی هیجانی-اجتماعی با توجه به مولفه‌های ذکر شده در دو سطح درون فردی و برون فردی، سازه‌ای است که مستقیما با انطباق و عملکرد ارتباط تنگاتنگی دارد و مفهومی است بر اساس هیجان‌ها و هوش اجتماعی که هر دو از عوامل مهم و تاثیرگذار در رفتارها و ارتباطات هستند. با توجه به نتایجی که در پژوهش حاضر به‌دست آمد می‌توان گفت، عناصر روان‌شناختی عوامل مهمی در پیش‌بینی قلدری یا قربانی شدن در فضای مجازی هستند.

در دوران نوجوانی، فرد سعی در ارتباط بیشتر با فضای بیرون و کسب استقلال دارد. در دنیای امروز بخشی از روابط نوجوانان به‌طور اجتناب‌ناپذیری در فضای مجازی شکل می‌گیرد. به‌خصوص با اجتناب‌ناپذیر شدن آموزش مجازی در دوره همه‌گیری کووید۱۹ حضور نوجوانان در فضای مجازی به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است. در صورتی که نوجوانان از مهارت‌های لازم برای مراقبت از خود در این فضا برخوردار نباشند، خطر قربانی شدن در فضای مجازی برای آن‌ها افزایش می‌یابد. در عین حال ضعف شایستگی های هیجانی-اجتماعی می‌تواند آن‌ها را کاندید قلدری کردن یا قربانی شدن در فضای مجازی نماید.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، متغیر دموگرافیک جنسیت، تاثیری در قلدری کردن و قربانی شدن در فضای مجازی ندارد. می‌توان چنین برداشت کرد که بر عکس تصورات عموم و شواهد قلدری سنتی مبنی بر بیشتر بودن قلدری کردن جنس مذکر، فضای مجازی محیطی متفاوت را از این منظر ایجاد کرده است و استفاده از تکنولوژی و فضاهای مجازی در جامعه کنونی یک امری عادی و فارغ از بحث جنسیت است. احتمال قربانی شدن در فضای مجازی برای دختر و پسر نوجوان به یک اندازه وجود دارد. همچنین در این فضا دختران نیز به اندازه پسران احتمال انجام رفتارهای قلدری را دارند. خطر گرفتار شدن در بحث قلدری مجازی به‌دلیل تمایل به ارتباطات جدید با همسالان و وابستگی کمتر به بزرگسالان برای نوجوان بسیار بالاست. احساسات منفی پس از پیام‌هایی که از سوی یک فرد قلدر در این فضا دریافت می‌شود، به‌طور بالقوه نشانه‌های افسردگی، اضطراب، غمگینی، ناامیدی، تنهایی، فقدان تمرکز و انرژی؛ را در فرد قربانی افزایش می‌دهد. بنابراین توجه به علل قربانی شدن و قلدری کردن در این فضا بسیار ضروری است.

محدودیت‌ها: این پژوهش در دوره همه گیری کووید۱۹ اجرا و داده‌ها به‌صورت آنلاین جمع‌آوری شد. احراز هویت شرکت‌کنندگان و حصول اطمینان از این‌که تکمیل کننده پرسشنامه واجد شرایط شرکت در مطالعه است، یکی از چالش‌های اصلی در شرکت‌کننده بود. برای رفع این چالش، یک کد اختصاصی برای هر نفر در نظر گرفته شد. در عین حال افراد به روش گلوله برفی شناسایی شدند تا احتمال تکمیل پرسشنامه توسط افرادی که واجد شرایط نبودند، کاهش یابد. از سوی دیگر با توجه به این‌که پرسشنامه به‌صورت لینک و آنلاین ارسال می‌شد، شرکت‌کننده نسبت به باز کردن آن با تصوراتی از قبیل هک شدن اطمینان کافی نداشت. برای کاهش احتمال سوگیری، نمونه گیری با حجم بالا انجام شد.

پیشنهادها: پیشنهاد می‌شود این پژوهش با شرکت‌کننده تصادفی به اجرا درآید. با توجه

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

به محدودیت‌ها و مشکلات پرسشنامه آنلاین از ابزار مناسبتری در پژوهش‌ها استفاده شود. در عین حال پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی آسیب‌های ناشی از قربانی شدن یا قلدری کردن در فضای مجازی و علت‌های آن مورد مطالعه قرار گیرد. با توجه به یافته‌های این پژوهش از منظر قربانی شدن و یا قلدری کردن در فضای مجازی، تفاوتی در جنسیت دانش‌آموزان مشاهده نشد، بنابراین لازم است به هر دو جنسیت در هر دو بعد توجه گردد.

به‌عنوان پیشنهاد پایانی، با توجه به این‌که این پژوهش برخی عوامل هیجانی و اجتماعی از جمله دخیل بودن خودآگاهی، خود مدیریتی، مدیریت رابطه و تصمیم‌گیری مسوولانه را در قربانی شدن و قلدری کردن دانش‌آموزان تایید می‌کند، ضرورت دارد تقویت مهارت‌های نوجوانان در زمینه‌های فوق در برنامه‌های پیشگیری از قلدری کردن و قربانی شدن در فضای مجازی مورد توجه قرار گیرد.

سپاسگزاری: نویسندگان این مقاله از کلیه نوجوانانی که در این مطالعه شرکت کردند، سپاسگزار هستند.

تضاد منافع: نویسندگان این مقاله هیچ‌گونه تضاد منافعی ندارند.

منابع

References:

1. Patchin J, Hinduja S. Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. Violence & Abuse Abstracts. 2006;12(3). http://dx.doi.org/10.1177/1541204006286288
2. Bayrami M, Hashemi T, Azar EF, Alai P. The impact of teacher- student relationship on traditional and cyber bullying among female students of middle schools. Educational Psychology. [Persian] 2012;8(26):151-175. https://jep.atu.ac.ir/article_2464.html
3. Basharpoor S, Zardi B. Psychometric properties of cyber-bullying/victimization experiences questionnaire (CBVEQ) in students. Journal of School Psychology. 2019;8(1):43-57. [Persian] https://jsp.uma.ac.ir/article_795.html?lang=en
4. Pornari CD, Wood J. Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. Aggressive Behavior. 2010;36 2:81-94. https://doi.org/10.1002/ab.20336
5. Gradinger P, Strohmeier D, Spiel C. Traditional bullying and cyberbullying identification of risk groups for adjustment problems. Zeitschrift Fur Psychologie-Journal of Psychology. 2009;217:205-13. http://dx.doi.org/10.1027/0044-3409.217.4.205
6. Dooley JJ, Gradinger P, Strohmeier D, Cross D, Spiel C. Cyber-victimisation: The association between help-seeking behaviours and self-reported emotional symptoms in Australia and Austria: Cambridge University Press; 2010. 194–209 p. https://doi.org/10.1375/ajgc.20.2.194
7. Yilmaz H. Cyberbullying in Turkish middle schools: An exploratory study. School Psychology International. 2011;32(6):645-54. https://doi.org/10.1177/0143034311410262
8. Ghadampour E, Shafiei M, Heidarirad H. Relationships among cyberbullying, psychological vulnerability and suicidal thoughts in female and male students. Research in Psychological Health. 2017;11(3):28-40. [Persian] http://dorl.net/dor/20.1001.1.20080166.1396.11.3.5.1
9. Mohammadi A, Maarefvand M, Hosseinzadeh S. Effectiveness of cognitive behavioral social work intervention on preventing cyberbullying revictimization among youths. Quarterly Journal of Social Work. 2019;8(1):5-13. [Persian] http://socialworkmag.ir/article-1-490-en.html
10. Sadipoor E. Negative aspects of social networks and online relations in adolescent students with emphasis in cyber bulling. Quarterly of Social Studies and Research in Iran. 2015;3(4):585-601. [Persian] doi: 10.22059/jisr.2015.54351
11. Yousef M, Shaher W, Bellamy A. The impact of cyberbullying on the self-esteem and academic functioning of Arab American middle and high school students. Electronic Journal of Research in Educational Psychology. 2015. http://dx.doi.org/10.14204/ejrep.37.15011
12. Esmaeilpour F, Hashemi T, Badri R. The role of perceived parenting styles and borderline personality disorder in cyberbullying: Mediate empathy. Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry. 2018;5(2):82-93. [Persian] http://dx.doi.org/10.29252/shenakht.5.2.81
13. Seyedzadeh SM, Rafie A. Prevalence of traditional and cyber bullying among teenagers Herat-Afghanistan. Scientific Journal of School of Public Health and Institute of Public Health Research. 2019;17(2):197-211. [Persian] http://sjsph.tums.ac.ir/article-1-5767-en.html
14. Kokkinos CM, Antoniadou N, Markos A. Cyber-bullying: An investigation of the psychological profile of university student participants. Journal of Applied Developmental Psychology. 2014;35(3):204-14.

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]

https://doi.org/10.1016/j.appdev.2014.04.001
15. Zhou M, Ee J, editors. Development and validation of the social emotional competence questionnaire (SECQ)2012. https://api.semanticscholar.org/CorpusID:32569111
16. Imamgholivand F, Kadivar P, Sharifi HP. Psychometric indexes students' of the social emotional competence questionnaire (SECQ). Educational Measurement. 2018;9(33):79-101. [Persian] https://doi.org/10.22054/jem.2019.32968.1767
17. Tavakoliniya J, Kanooni R, Sharifi A. Evaluating the Nine urban systems of Iran on the basis of Multi Criteria Decision Methods. Urban structure and function studies. 2014;2(5):77-99. [Persian] https://shahr.journals.umz.ac.ir/article_896.html?lang=en
18. Felipe-Castaño E, León-del-Barco B, Polo-del-Río MI, Mendo-Lázaro S, Gómez-Carroza T, Fajardo-Bullón F. Differential analysis of psychopathological impact of cyberbullying in University students. frontiers in psychology. 2019;10(1620). https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01620

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-24]